

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sulpici[i] Severi Presbyteri Opera Omnia

Sulpicius <Severus>

Amstelodami, 1665

Historia Iudith mulieris Iudææ in Iudæa.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11490

Mardocheo data, ¹ Judæique sunt absoluti.

XXI. Artaxerxes regnavit ² annos duos & sexaginta, ¹ eidemque ³ Ochus successit. Huic rerum ordini recte ⁴ *Judith* actus ⁵ conferam. ⁶ Traditur enim, post captivitatem ² fuisse: sed ⁷ quis eo tempore Persis regnaverit, historia divina non edidit. Regem tamen, sub quo illa gesta sint, Nabuchodonosor nuncupat, non utique eum qui Hierosolymam cœperit. Sed nullum hoc nomine, post captivitatem, ⁴ apud Persas regnasse reperio, ⁸ nisi si ob impatientiam ⁹ & pariles

Esth. VIII, 1. & 2. *Drusius.* Jus erat regum Persarum, ut & Hebræorum, largiri confiscata. *Grot.*

¹ *Judæique sunt absoluti.*] In cujus beneficii memoriam institutum est festum Purim. Quocirca etiamnum Judæi eo die in Synagogis suis quotannis legunt historiam Esther: & quoties fit mentio Amani, pugnis & malleis pulsant scamna, perinde ac si caput Amani ferirent, uti testatur *Antonius* *Margaritha* lib. de *Ritib.* Judæorum.

² *Annos duos & sexaginta.*] In hunc numerum consentit *Plutarchus* *Artaxerxe.* *Eusebius* ei tribuit annos XL. tantum, unde suspicatur *Sigonius* *Sulpicium* edidisse *duos & quadraginta*, errore, ut fit, ex numeris *OTO XLII.* & *LXII.* sed fallitur. *Drus.*

³ *Ochus.*] Qui & *Artaxerxes.* *Eusebius* in *Chronicis*: *Ælianus* de varia historia lib. VI. cap. 8. Hic plurimos Judæorum in Hyrcaniam ad mare Caspium deportavit, ubi etiamnum habitare creduntur: atque inde aliquando erupturos opinio est. *Orosius* lib. III. cap. 7. *Drusius.*

⁴ *Judith actus.*] Liber *Judith* non extat in Canone Hebræo. *Hieronymus* eum ex Chaldæo transtulit.

⁵ *Conferam.*] Legendum, *conferam.* Infra, ut temporum ordo confertus sit. Idem *Epistola* secunda, ut est confertus apostolis & prophetis: & *Dial.* I. segm. I. Neque gravabor quamlibet conferte vobiscum, ut pascitis, fabulari. *Drus.* Sic & *Giselinus.*

⁶ *Traditur enim post captivitatem fuisse.*] *Judith* v. 23. Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione, qua dispersi fuerant, adunati sunt, &c. *Paulo* ante in editione Græca fit mentio templi destructi, his verbis, καὶ ὁ ναὸς ἔρειψεν αὐτῶν ἐρητύθη εἰς ἔδαφος. Unde convinci erroris possunt, qui sentiunt hanc historiam accidisse sub *Manasse* rege Juda, cum *Deioces*, qui *Ecbatana* ædificavit, *Medis* imperaret. *Drus.*

⁷ *Quis eo tempore regnaverit.*] De quo magna controversia est. *Bellarminus*, *Serarius*, *Salianus*, *Pererius* & alii censent, sub *Manasse* contigisse, cum cognatus vel filius *Afarhadonis* *Assyrii*, *Merodach* *Baladan* *Babyloniis* imperaret, vel ipsis etiam *Assyriis*. Sed hæc opinio nequitquam subsistere potest. Quia *Pontifex* *Joachim* demum post reditum ex captivitate fuit. *A Lapid.*

⁸ *Nisi si ob impatientiam.*] Post captivitatem Judæorum neminem prodidere historiæ Persarum regem nomine *Nabuchodonosor*, nisi fortasse, inquit, Judæi aliquem ex regibus Persarum, ut *Ochum*, ob similitudinem morum, & actionum, eo nomine appellarint. Quemadmodum si quem conjuratorem exempli gratia *Catilinam* vocaremus. Legendum autem puto: *Nisi si ob impotentiam.* Item, *quicumque ille*, ut sit; *Nisi si ob impotentiam animi*, & *pares in crudelitate conatus*, *quicumque ille rex fuerit*, *Judæis* *Nabuchodonosor* appellatus sit. *Sigon.*

⁹ *Et pariles conatus.*] Id est, similes.

Ufus

pariles conatus, ¹ quicum ille rex, Nabuchodonosor à Ju-
 5 dæis vocitatus est. Plerique tamen ² Cambyfen, Cyri re-
 gis filium, putant esse: quod victor Ægyptum atque Æthio-
 6 piam penetraverit. Sed huic opinioni eadem Sacra hi-
 7 storia repugnat. Nam duodecimo regis illius anno, Ju-
 8 dith fuisse signatur. Porro, Cambyfes, non ultra novem
 9 annos, rerum potitus est. Unde si in historia opinari licet,
³ sub Ocho rege, qui post Artaxerxem secundum fuit, hæc
 gesta crediderim: idque vel ex hoc conjicio, quod idem
 10 Ochus (ut ⁴ in secularibus quibusdam scriptis legi) ⁵ natu-
 ra immitis, cupidusque bellorum traditur. Nam & arma
 finitimis intulit, & ⁶ Ægyptum, quæ ante multos descive-

rat,

Usus est hac voce Dialogo textu, segm.
 14. *Visam, certum est, parilem quodam-
 modo columnam rueri cælo.* Frustra igitur
 Sigonius reponit *pares*: licet hoc magis
 usitatum sit. *Drus.*

1 *Quicum.*] Sigon. *quicumque.*

2 *Cambyfen, Cyri regis filium.*] Recitat
 aliorum opinionem, à qua est recessu-
 rus. Inter eos est Eusebius in Chroni-
 cis, & S. Augustinus lib. xviii. cap.
 xvi. de Civit. Dei. Nam loquens de
 Cyro ait: *Per idem tempus etiam illa sunt
 gesta, quæ conscripta sunt in libro Judith,
 quem sane in canone scripturarum Judæi
 non receperunt dicuntur.* Atque hæc est caus-
 sa, cur Josephus Judith non memine-
 rit. *Sigon.* Venerabilis Beda de tempori-
 bus ita scribit, *Cambyfes Cyri majoris
 F. ab Ebræis secundus Nabuchodonosor vo-
 catur, & sub eo contigerunt quæ de Judith
 narrantur.* *Drus.* Addit Annianus Be-
 rosus, propterea à Cambyse structuram
 templi impeditam, quod Judæi Holo-
 fernem occidissent.

3 *Sub Ocho rege.*] Hanc opinionem re-
 fellit Bellarminus de verbo Dei, lib. i.
 cap. 12. *Drus.*

4 *In secularibus quibusdam scriptis.*] Id est, profanis, non sacris. Sic litteræ
 seculares & sacræ opponuntur. Mox
 ait, *Quod scriptores secularium litterarum
 nihil ex his, quæ sacris voluminibus scripta*

*sunt, attigerunt, id est, profanarum. Se-
 cularis gloria, prologo in vitam S. Mar-
 tini, est gloria hujus seculi.* *Drus.* Scri-
 pta vero secularia intelligere potest Ju-
 stinum, Ælianum & Plutarchum in
 Artaxerxe.

5 *Natura immitis.*] *Infra, fuit autem
 (Ochus) ultra omnes cruentus & plus-
 quam barbaro animo.* Nam ut alia o-
 mittam, sororem Ocham, eandemque
 & socrum, vivam capite defodit: pa-
 truum cum centum liberis ac nepoti-
 bus, telis imperavit transfigi, quod in
 his maximam apud Persas probitatis
 laudem consistere vident. Ælianus de
 varia historia l. ii. c. 17. *Οὐκ ἔστι Πέρσης
 μᾶλλον ἀπειθῆτον τῷ ἔθῳ ὥστε ἀδελ-
 τῆς ἑταίρου ἀγροῦντα καὶ τὸ φον-
 ῆν αὐτῆς.* *Drus.* Justinus: *Hæreditas
 regni Ocho tradita, qui timens patrem con-
 jurationem, regiam cognatorum cade &
 strage principum replet, nulla non sangui-
 nis, non sexus, non ætatis, misericordia
 permotus.*

6 *Ægyptum, quæ ante multos annos de-
 sciverat.*] Hoc ab Eusebio sumptum,
 qui ita scribit: *Ochus anno quatuordecimo
 Ægyptum tenuit, Nectanebo in Æ-
 thiopiam pulso, in quo Ægyptiorum re-
 gnum destructum est, & anno septimo de-
 cimo Sidonem subvertit, atque Ægyptum
 suo junxit imperio.* Recuperasse autem
 dicit

rat, bello recuperavit. Quo tempore etiam sacra eorum, 11
& 1 Apim 2 in Deum receptum, 3 irrifisse traditur: quod
postea

dicit Sulpicius, quia à Nabuodonosore subacta Ægyptus ad Cyrum pervenerat, inde defectione inita, regem proprium asciverat. *Sigonius*. Mansit autem Ægyptus sub Persarum imperio usque ad Artaxerxem Longimanum: cuius tempore Ægyptii Inarum, Psammethici filium, regulum ante Lybiæ, regem crearunt Ægypti. Atque, adiutibus eum Atheniensibus, primo feliciter satis res Ægyptiis processerunt. Ubi vero Artaxerxes, magna, quam in Cilicia extruxerat, classe; pedestribus simul copiis, quas per Phœniciam deduxerat, victor evasit: Athenienses quidem dimisit, Inarum autem suspendit. Exinde Ægyptii iterum esse sub Persis, usque ad tempora Darii secundi, sive Nothi: quando regem crearunt Amyrtæum Sebennitam: qui annis sex imperium tenuit. Post hunc quatuor rexere dynastæ Mendesi, Nephertis, Achoris, Psammites, & alter Nephertis. Hinc tres Sebennitæ, Nectanebos, Teos, Nectanebos. Posterior vero Nectanebos, imperio est spoliatus ab Artaxerxe Ocho. *Vossius*.

1 *Apim*.] Cum Ægyptiacam linguam, & Hebræam, discrepasse quidem in non paucis; attamen in plurimis etiam convenisse constat: facile adducor, ut credam, *Apis* nomen fuisse illud, quo Josephus in sacris nuncupatus. Nempe ut exprimat Hebræum אב, *ab, pater*. Jam vero quæ appellatio Josepho accommodatior, quam *ab*, sive patris? Quippe qui nutricius totius fuerit Ægypti; quales *ματρὸς πατρὸς* patres dicti: ut *nutrix* Plauto *altera mater*; quemadmodum superius vidimus. Ipse etiam Josephus Genes. 45. vers. 8. ait fratribus suis, ad patrem Jacob, quo eum adducerent, reditum parantibus, se constitutum esse לאב לאב, *in patrem Pharaonis*. Imo fortasse eodem pertinet, quod Pharaonis iussu acclamatum ante eum אברך

abrech: quod Onkelus componit ex אב, *ab, pater*, & רך, *rech, rex*. Hoc enim רך *rech* significare, auctor quoque est Rabbi Salomon Jarchi. *Vossius*. Quem de Apide Ægypti differentem vide 1. de Idol. XXI.

2 *In Deum receptum*.] Bos erat corpore niger, candida fronte, in tergore alba nota insignis, duplicibus pilis in cauda, & lingua cantharo noratus. De hoc Deo videndi sunt Herodorus & alii. *Drusius*. Eum putabant non coitu pecoris, sed cœlesti igne, seu radii lunariibus conceptum esse. *Plut. Melæ*. Duos tauros colebant, alter *Apis*, alter *Mnevis* dicebatur, illum Memphi, hunc *Helipoli*. *Eusib. 1. ἱερογ. VII. & II. 1.* Et hinc fluxerunt aurei Iudæorum vituli ut supra dictum. *Seldenus*.

3 *Irrifisse traditur*.] Ubi *Cambyses* Ægypto potitus, non eo deinceps loco Dii fuere Ægyptii: quippe dominis Ægypti Persis qui nec Deos agnoscerent animales, nec animantia muta pro symbolis Deorum. Itaque *Cambyses* Memphitas proceres, festum *Apidos* agitantibus interemit: postea *Apide* à sacerdotibus adducto, hos quidem flagris cædi iussit; *Apidem* vero, cum ventrem ferire vellet, in femore vulneravit; unde is postea extabuit; deinde vero, clam *Cambyse*, à sacerdotibus est tumultatus: uti *Herodotus* pluribus narrat in *Thalia*. *Artaxerxes* autem *Ochus*, quo loco habuerit religionem Ægyptiam, argumento erit, quod *Apim* mactavit, & inde eum, epulans cum amicis, absumsit. Unde Ægyptii *Ochum* appellabant *gladium*, ad asperos ejus mores significandos: quemadmodum testis est *Plutarchus* lib. de *Isid.* & *Osiride*. Qui & postea narrat occasionem istorum. *Ochum* enim ab Ægyptiis asinum vocatum. Tum illum dixisse: At asinus iste vestrum comedit bovem: hinc *apim* mactasse. Quorum auctorem laudat

1 postea ¹ Baguas, spado ejus, natione Ægyptius, indigna-
 12 tus, contumeliam gentis, ² morte regis ultus est. Meminit
 13 autem hujus Baguæ ³ historia divina. Nam cum ⁴ Holofer-
 nes, jussu regis, adversus Judæos, duxerat exercitum, Ba-
 14 guam in iisdem castris fuisse memoravit. Unde non imme-
 rito in argumentum nostræ opinionis adduxerim, ut rex ille
 Nabuchodonosor nuncupatus, Ochus fuerit, sub quo ⁵ Ba-
 15 guam fuisse, ⁶ mundiales historici prodiderunt. Cæterum
 illud ⁷ nemini mirum esse oportebit, quod scriptores secularium
 literarum, nihil ex his, quæ sacris voluminibus scripta sunt, at-
 tigerunt: Dei Spiritu prævalente, ut intaminata ab ore corrupto,
 & falsis vera miscente, intra sua tantum mysteria contineretur hi-
 storia, quæ separata à mundi negociis, & sacris tantum vocibus
 proferenda, permisceri cum aliis, velut aequali sorte, non debuit.
 Etenim erat indignissimum, ut alia agentibus, ut alia quarenti-

bus,

landat Dinonem. Atque idem apud Ælianum legas lib. iv. Historiæ Var. cap. 8. Vossius.

¹ Baguas, spado ejus, natione Ægyptius.] Βαγώας ὁ Αἰγύτιος αὐτῆς, ὅς ἐστιν Αἰγύτιος. Ælianus de varia historia, lib. 4. cap. 8. Drus.

² Morte regis.] Quem veneno necavit. Diod. 17. Sic infra Sulpicius: Hunc Bagua egrotantem veneno sustulit. Et hanc necis ejus causam etiam Ælianus capite sexto Var. Histor. lib. 8. refert.

³ Historia divina.] Sic vocat historiam Iudith apocrypham; sive quod libri apocryphi etiam divini nuncupantur. Sic enim eos à libris profanis distinguunt. Nam sacrum, sive quod idem, divinum, & profanum, opponuntur. Drusius.

⁴ Holofernes.] Alibi Olofernes. Sic edit. Rom. Legitur & Orofernes, ut κλοῖαν & κλοῖαν. Nam λ & ρ alternant. Idem.

⁵ Baguam in iisdem castris.] Plures fuerunt hoc nomine. Nam & Alexander quendam Bagoam turpiter adamavit. Sunt qui scribant, in lingua Persica, spadonem Bagoa dici. Idem.

⁶ Mundiales historici.] Justinus, Ælianus, Plutarchus in Artaxerxe. Cæterum vocabulo mundialis, ab ecclesiasticis scriptoribus mutuato, usus est præter alios Prudentius. Latini dicerent profani historici. Nam (seculares) vocabulum etiam ecclesiasticum est, hoc quidem sensu. Mundiales ergo historici, qui tractant mundi negotia, & non ecclesiæ. Idem.

⁷ Nemini mirum esse oportebit.] Prolemæus Philadelphus de Demetrio Phalereo quærens, cur nemo historicus aut poëta sacræ legis mentionem fecisset respondit: neminem ausum eam attingere quam constaret divinam esse & omni veneratione dignissimam, & punitos esse quosdam à coelesti numine, qui eam temere atrectare non essent veriti. Theopompum enim volentem inde quædam suis scriptis inferere, mente motum fuisse diebus triginta, & per intervalla infantiæ, precibus Deum placasse, facile conjicientem quæ morbi causa fuerit, atque etiam in somnis admonitum, hæc ideo ipsum pati, quod fuisset circa res divinas curiosior, eaque voluisset proferre profanis hominibus. Quare

bus, hæc quoque cum reliquis miscerentur. Sed pergam ad cætera, ac ¹ per Judith gesta, ut potero, paucis absolvam.

XXII. Igitur reversis, ut supra memoravimus, in solum ¹ patriam Judæis, necdum composito rerum aut urbis statu, ² rex Persarum Medis bellum infert, atque adversus regem eorum, ³ Arfaxad nomine, acie confligit, secundo eventu, ⁴ perempto rege, gentem imperio adjungit. Idem reliquis ² nationibus facit, ⁵ præmissis Holoferne, quem principem mili-

Quare cum à cœpto destitisset, sanam mentem ei fuisse redditam. Theodectæ etiam poëtæ, cum in quadam tragœdia vellet aliquid è sacris libris admiscere, oculos glaucomate suffusos, calligasse, & cum erratum agnovisset, exorato Deo redditam aciem. Habentur hæc apud Iosephum Anriquit. Judaic. l. 12. cap. 2.

¹ Per Judith gesta.] Sigonius corrigit, *Ac Judith gesta*: vel certe, *Atque Judith gesta*. Fateor hoc Latinius & elegantius dici: sed tamen Sulpicii auctor ita loquebantur. Orosius lib. 1. cap. 8. *Hæc idem Moyses plenius veriusque, tanquam per se suosque gesta, conscripsit.* Idem cap. 12. *quæ per Moysen strenue acta sunt: & mox, sicut quæ per eum gesta.* Drus. Imo de ejus gestis figmenta. Nam Canonice liber esse non potest, qui nec Hebraice scriptus, nec à Judæis unquam agnitus, & insuper impia commendat. Judith inducitur non solum multa mentiens, sed etiam, quod horrendum, Deum in hæc verba precans, *πάταξον ὄθλον ἐν χεῖλεσιν ἀπίστης μου.* Ibidem laudat eadem Sichemitarum à Simeone patratam, ut opus divinum, quam Scriptura condeninat ut impium. Gen. xxxiv. & xliv. Denique, ut jam dictam, nulli tempori res convenit, nec ullum ei assignari potest, ex quo non plurima emergant *ἄτοπα*. Vide Chamierum, Spanhemium, Gerhardum & alios Theologos.

² Rex Persarum Medis bellum infert.] Quia sub Ocho hæc gesta putavit, ideo cum appellat regem Persarum, qui Iu-

dith. 1. v. 5. rex Assyriorum vocatur. Quam multa hic quæ debilitant opinionem Sulpicii! Primum enim Ochi tempore nullum regnum Assyrium, nullus erat rex Assyriorum. Deinde ut demus Persarum regem ibi regem Assyriorum dici, tamen is non regnabat Ninivis, quæ regia tum esse diu ante desierat. Postremo bellum eo tempore nullum Medis illatum, cum Persæ & Medi unum regem haberent. Unde Arphaxad rex Medorum esse non potuit, nisi fortasse regem appellat, qui satrapa duntaxat erat, quem Latini auctores regulum vocant. Quod si conceditur, tunc illud mirum, belli hujus Medicum nullam mentionem fieri apud auctores. Drusius.

³ Arfaxad nomine.] Nomen hoc Ebraicum est scribique debet Arphaxad, cum *d* in fine. Sic enim certe scribitur Gen. x. v. 22. Nec variat editio nostra vulgata Judith. 1. 1. Græca quoque habet *Ἀρφαξάδ*, ut dubitare de vera scriptura nemo jam debeat. Drus. Opiniones de illo Arphaxad, variæ sunt. Est Arbaces. Serar. Diocles sive Desoeces. Bellarmin. & Salian. Cyaxares. Genb. Præfectus Medorum. Alii. Quæ omnia *ἀσώτα* sunt, & opiniones meræ. Horn.

⁴ Perempto rege.] Quem cepit & jaculis confixit. Græci.

⁵ Præmissis Holoferne.] Qui Persa fuit. Cedrenus. Quod nomen ostendit, sicut Tissaphernes, Artaphernes, Intaphernes. Quamquam & apud Assyrios, Armenios, Cappadoces reperti, qui nominarentur Holofernes. Serar. Fuit Archisq.

militiæ delegerat, cum millibus peditum centum & viginti,
 3¹ equitum duodecim. Is Cilicia & ² Arabia bello vastatis, mul-
 4^{tas} urbes aut vi capit, aut metu in deditioem compellit.

Jamque ³ Damascum admotus exercitus, magno Judæos ter-
 5^{rore} perculerat. Sed impares ad resistendum, neque ad dedi-
 tionem acquiescentibus animis, expertis quippe usque ante
 6^{captivitat}is mala ⁴ ad templum frequentes concurrunt. Ibi
 communi gemitu, permixtoque ululatu, divinum auxilium
 implorant: *satis se Domino, ob peccata vel crimina dedisse poe-
 narum, reliquiis saltem, ⁵ servitio nuper exemptis, parceret.*

1^{XXIII.} Interea Holofernes ⁶ Moabitis in deditioem
 acceptis, atque adversum Judæos in societatem belli as-
 sumptis, quum ab eorum principibus inquireret, *quibusnam
 viribus freti Hebraei, deditioem animos non dedissent;* ⁷ Accitor
 quidam comperta edisserit: *Judæos ⁸ Dei cultores, pio à patri-*

chisatraps. Zonaras. Rex. Tertull. 1. contra Marc. Filius Assueri & Estheris. Maironis. Quæ omnia vel falsa & inepta, vel incerta sunt.

1^{Equitum duodecim.}] Græca habent cxx. millia.

2^{Arabia.}] Vide num sic legendum, & Mesopotamia: quam bello vastatam narrat historia Judith. 11. 14. Quamvis in eodem capite, *καὶ ἦλθεν εἰς ὄριον Ἰσραὴλ, πρὸς τὸ ὄρος νότον, καὶ πρὸς τὸ ὄρος τῶν Ἀραβίων, καὶ ἐκύκλωσε πάντας τὰς γῆς Μαδιαν, &c.* Drus. Arabia complectitur quasdam Mesopotamiæ partes, quæ hodie Iraca Arabum dicuntur. De quo supra. Horn.

3^{Damascum.}] Hæc Syria caput, Arabice Sciam & Demasc, Syris Darmsuc, sita in amplo campo ad radices Libani. Sionita. Judith. 11. 17. Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus mæsis, & succendit omnia sata omnesque arbores & vineas fecit incidi: & cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram. Verba sunt ex editione Hieron. Græce habetur, *καὶ κατέβη εἰς πεδίον Δαμασκῶ* Drus.

4^{Ad templum frequentes concurrunt.}]

Judith. 11. 2. Πρὸς τὸ ἱερὸσολημ καὶ τὸ ναὸς Κυρίου ἦσαν αὐτῶν ἐπιπροχθήσασαι. & vers. 9. *infantes prostraverunt contra faciem templi Domini. Quæ* perspicue convellunt sententiam eorum qui hæc accidisse scribunt sub Cambyse. Nam templum consummatum fuit primum anno sexto Darii Nothi, ut supra demonstratum est. Drusius. Et rejectum quoque. Nam factum id sub Artaxerxe Longimano.

5^{Servitio nuper exemptis.}] Captivitatem Babylonicam intelligit, è qua non ita pridem reversi erant. Paulo ante, expertis quippe usque ante captivitat^{is} mala. Drus.

6^{Moabitis.}] Desideratur, & Ammonitis; vel si mavis, filiisque Ammon. Nam Achior, de quo mox, dux erat filiorum Ammon. Drus.

7^{Accitor.}] Judith. 5. Mirum, quoniam modo, qui etiam Græcis est Ἀχὴορ, hic voce adeo detorta, Accitor nominetur. Nisi aliorum scriptorum, qui hodie non extant, fide nitatur, Geselinus. An mendum est librariorum? Drusius.

8^{Dei cultores.}] Dei non Deorum: & Dei

bus ritu institutos, olim in Ægypto ¹ pependisse servitium: inde divino munere eductos, ac ² siccatum mare pedibus emensos: postremo, ³ omnibus gentibus devictis, habitatas ⁴ majoribus terras recepisse. Exin, ⁵ variorum statu floruisse, aut concidisse, atque ² iterum malis emerfisse: ⁶ secundum merita, iratum aut placatum Deum vicissitudine expertos, dum peccantes incursionibus hostium aut captivitatibus coercerentur, propitio numine semper invicti. Cæ- ³ terum, si præsentis tempore absque peccato sint, nullo modo eos posse superari: sin aliter se habeant, facile vincendos. Ad hæc ⁴ Holofernes, ferox multis victoriis, nihil sibi invictum ratus, ira accensus, cur ex peccato potissimum Judæorum pendere illius victoria putaretur, propelli Accitor ⁷ in castra Hebræorum jubet, ut cum his periret, quos vinci non posse affirmaverat. Ac tum Judæi montes petiverant. Ita ⁵ quibus id negotii datum, imâ montium successere, ibique ⁶ vincitum Accitor reliquerunt. Quod ubi Judæi animadvertunt, exemptum vinculis, ⁹ in collem perducunt. Causas rei ⁷ quærentibus, gesta exponit, receptusque, parem exitum opperiebatur. Is post victoriam circumcisis, ¹⁰ Judæus factus est.

XXIV. Igi-

Dei veri, quem Deum patrum suorum vocabant, qui sunt Abraham, Isahac, Jacob. Alio autem sensu Achior dicit, deserentes itaque ceremonias patrum suorum, quæ in multitudine Deorum erant: qui se ipsum explicat cum ait, *populus iste ex progenie Chaldeorum est. Hic primum in Mesopotamia habitavit, quoniam noluerunt sequi Deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldeorum.* Idem.

¹ Pependisse servitium.] Supra captivitatem pependit: & de Jeroboamo servo Salomonis, aliquandiu Salomoni servitutem pependit. Idem.

² Siccatum mare.] Rubrum. vide supra lib. 1.

³ Omnibus gentibus devictis.] Terræ Chanaan, quæ septem erant: unde terra septem gentium. In his præcipui erant Chanaanæ & Amorrhæi. *Drus.*

⁴ Majoribus.] Abrahamo, Isahaco & Ja-

cobo; quos supra patres appellavit. *Idem.*

⁵ Variorum statu.] Sub judicibus.

⁶ Secundum merita.] Id est, facta eorum bona vel mala.

⁷ In castra Hebræorum.] Si castra erant, ea erant Bethulæ in ipsa urbe. Bethuliam autem putarim esse quæ in libris Canonicis Bethel dicitur. Quod tamen dubitans, pono, non adfirmo. *Drus.* Alii in Galilæa, tribu Zabulon, ponunt, & cerni etiamnum vestigia castrorum Holofernis. *Brocard. & Adrich.* Quæ fabulosa. Nam liber est, *αἰνιμωταῖος. Grot.*

⁸ Vincitum.] Ad arborem. *Judith. 6.*

⁹ In collem perducunt.] Bethuliam, quæ in colle, vel potius in monte sita. Nam collis humilior & depressior est quam mons. *Drus.*

¹⁰ Judæus factus est.] Proselytus factus est. Tales etiam Judæos vocabant:

1 XXIV. Igitur Holofernes, difficultate locorum com-
 perta, quia adiri præcella non poterant, ¹ montes mili-
 tibus circumdat, & summa cura Hebræos ² aquationibus
 2 prohibet: eoque maturius obsidionem sensere. Itaque vi-
 cti penuria aquæ, ad ³ Oziam principem concurrunt, proni
 3 omnes ad deditioem. Ille vero, opperendum paulisper,
 & divinum auxilium expectandum respondens, ⁴ quinto-
 4 decimo die deditioem tempus constituit. Quod ubi ⁵ Ju-
 dith compertum, quæ ⁶ viro vidua, prædives opibus, in-
 signis specie, sed moribus quam vultu illustrior, ⁷ tum in
 castris erat, arctis suorum rebus, etiam certo sibi exitio,
 audendum aliquid & tentandum rata, caput comit, vultu
 5 expolitur, ⁸ comite ancilla castra hostium ingreditur. Sta-
 timque ad Holofernem deducta, *perditas res suorum* memo-
 6 rat, *se transfugio vitæ consuluisse*. Deinde à duce poscit libe-
 rum, extra castra, nocturno tempore, egressum, orandi
 gratia. Mandatum id vigilibus, portarumque custodibus.
 7 Sed ubi per triduum, egrediendi ac redeundi consuetudi-
 nem

unde verbum מתייהור Judaizabant, id est, sacra Iudæorum suscipiebant. Interdum qui profelytus evaserat, dicebatur profelytus iustitiæ. Nam profelyti nomen in lingua Græca quemlibet advenam denotat. Sic etiam גל in lingua Mosis. *Idem.*

1 *Montes militibus circumdat.*] Quibus cinctæ erat Bethulia. Sic de Ierosolyma legimus, *montes circum eam*. Nam pars Iudææ montosa erat: quæ ideo montana sive montes Iudææ vocatur. In hac Bethulia erat. *Idem.*

2 *Aquationibus prohibet.*] Nam incidi curavit aquæductum eorum: tum etiam custodes posuit fontium, ne haurirent aquam ex eis. *Idem.*

3 *Ad Oziam Principem concurrunt.*] Judith. vi. Erat Michæ filius, ex tribu Simeon.

4 *Quintodecimo die.*] Quærendum unde hoc habeat. Nam Judith. 7. 23. quinto die. Etiam in Græco *πεντε* legitur.

Forte Severus initio scripserat, *quinto de-
 mum die*. Druf.

5 *Judith.*] Nonnulli censent nomen hoc commune esse, sicut est Abra. יהודית enim Iudæam denotat. Verius, esse nomen proprium. *A Lapide.*

6 *Viro vidua.*] Virum habuerat nomine Manassem, qui genus suum referebat ad Simeonem patriarcham. Vidua vero manserat domi suæ tres annos & quatuor menses, vel, sequendo Hieronymum, sex menses. Vide Judith. vi. vers. 3.

7 *Tum in castris erat.*] Bethulia, ubi erant castra Ebræorum. Supra dixerat, *propelli Accitor in castra Hebræorum jubet.*

8 *Comite ancilla.*] Judith. x. 2. vocavit *abram suam*, id est, ancillam, famulam. Proprie ita vocantur ancillæ honestiores. Legitur hæc vox ἀβρα sive ἀβρα (nam anceps scriptura) Genesis 24. in editione ἡ ἀβρα: item Exod. ii. αἱ ἀβρα

nem sibi, ¹ barbaris fidem fecit, Holofernem cupido in-
cessit, dediticiæ corpore ² abuti. Etenim forma excellen-
ti, ³ Persam facile permoverat. Ita ad Ducis tentorium,
⁴ per Baguam Eunuchum, ⁵ deducunt, initioque convivii,
barbarus ⁶ multo se vino obruit. Tum remotis ministris,
priusquam vim mulieri inferret, somno captus est. Judith,
tempore arrepto, ⁷ caput hostis defecat, secumque aufert.
Et cum secundum consuetudinem, castris egredi credere-
tur, incolumis ad suos regressa est. Postero die Hebræi,
⁸ caput Holofernus de superioribus ostentantes, eruptione
facta, ad castra hostium pergunt. Tum vero barbari, si-
gnum pugnae poscentes, ⁹ tabernaculum ducis frequentes
assistunt. Ubi truncum corpus repertum, fœda formidine
in fugam versi, terga hostibus præbuerunt. Judæi fugien-
tes persecuti, cæsisque multis millibus, castris ac præda po-
titi.

אֵת אֲבִי הַיָּמִין, id est, ancillæ ipsius.
Drusius.

¹ Barbaris fidem.] Galefin. Barbari.
Quod non capio quid sibi velit. Mu-
tandum enim potius erat, Barbaro.
Vulgata lectio perarguta est, & facilis.
Giselin.

² Abuti.] Malim abutendi. Drus. Sed
absque causa. Horn.

³ Persam.] Id est, Holofernem, quem
Persam appellat eo modo, quo supra
Nabuchodonosorum Persarum regem
esse dixit. Drus.

⁴ Per Baguam Eunuchum.] Baguam in-
terpres noster vulgatus Bagoa nominat.
Hujus meminit vir doctus per hæc ver-
ba, Fuit litteris proditum, reges Persarum,
qui spadones in regnum asciti fuerunt, Bagoas
nuncupari. Drus. Bagoa non tam est no-
men proprium, ut vult Serarius, quam
commune, Persis significans Eunuchum.
Id docet Plinius lib. 13. 4. Ovidius II.
Amor. II.

Quem penes est Dominam servandi cura
Bagoi.

Sic Alexandri M. Eunuchus fuit Bagoas.
Curtius 10. & Herodis quoque. Jo-
sephus xvii. 3. Porro errat Sulpicius,

qui Judithæ Historiam refert ad tem-
pora Artaxerxis Ochi, eo quod ipse ha-
buerit Eunuchum nomine Bagoa. A
Lapide.

⁵ Deducunt.] Est cur malim, deducitur.
Drus.

⁶ Multo se vino obruit.] Tantum vini
hausit quantum nunquam per totam vi-
tam uno die hauserat. Idem.

⁷ Caput hostis defecat.] Pugione sive
acinace ipsius Holofernus, qui ad colu-
mellam lecti pendebat. Drusius. Sic A.
Ch. cccc. l. iv. Aëtio adhuc vivente, At-
tila, Aëtii hortatu, noctu, mulieris ma-
nu, cultro confoditur. Baronius.

⁸ Caput Holofernus de superioribus osten-
tantes.] Sic Machabæus suspenso capite
Nicanoris, II Mach. xv. 35. M. Livius
& Cl. Nero Coss. cæso Asdrubale, caput
inopinato in castra Annibalis projece-
runt. Livius 26.

⁹ Tabernaculum ducis frequentes assi-
stunt.] Nemo audebat cubiculum pul-
sare, aut introeundi excitandive causa
fores aperire. Tandem accedens Bagoas,
tabernaculi atrium pulsat, suspicatus
eum cum Juditha dormire. Sed cum
nullum jacentis motum auribus perci-
peret,

titi. Judith summis laudibus celebrata, ¹ centum & quin-
 16 que annos vixisse traditur. Hæc, ² Ocho rege, ut opina-
 17 mur, gesta sunt, anno imperii ejus ³ duodecimo. A tem-
 pore Hierosolymæ restitutæ, usque in id bellum, fuerunt
 18 ⁴ anni duo & viginti. Cæterum Ocho ⁵ viginti tres annos
 regnavit. Fuit autem ⁶ ultra omnes cruentus, & plusquam
 19 barbaro animo. Hunc Bagua spado ægrotantem ⁷ venenis
 20 sustulit. Post eum ⁸ Arxes, filius ejus, ⁹ triennio imperium
 tenuit. ¹⁰ Darius annos quatuor.

XXV. Ad-

peret, ingressus cubiculum, propius ad lectum accedit, subductaque cortina deprehendit eum in lecto jacentem truncum sine capite. *Drus.*

1 Centum & quinque annos.] *Jud. 16. v. 28.* Minus recte aliqui censent, Judith postquam facta est vidua, vixisse annos cv. Sic enim moriens fuisset cxl. annorum. *A Lapide.* Et tamen Græci ac Latini Codices hoc volunt, ut etiam Sixtus Senensis observat. *Chamier.*

2 Ocho Rege.] Turpis anachronismus. Nam bellum hoc, si vera historia est, in longe antiquiora tempora incidit, nimirum Saosduchini Regis Assyriorum, cui cognomen Nabuchodonosor. Nam Arphaxad Rex Medorum est Dejoces Herodoti, conditor Ecbatanæ. Ergo Historia Judith ad tempora Manassis pertinet; Betulia autem est Bethhogla. Certum tamen est Ochum, debellata Ægypto, magnam Judæorum multitudinem in Mediam abduxisse, & ad Caspium mare collocasse, ut ex Julio Africano Georgius Syncellus ac P. Orosius referunt. Et hi sunt illi Judæi quos ab Alexandro Magno arctiori custodia intra montes conclusos nugantur Rabini atque ex Christianis multi: unde erupturos sub Antichristi adventum metuunt. *Horn.*

3 Duodecimo.] Decimo tertio. *Judith. II. I.*

4 Anni duo & viginti.] Imo duo & quadraginta. Nam Hierosolyma restituta anno Artaxerxis xxxii. qui regnavit annos Lxii. Adde duodecim Ochi, faciunt

xlii. Sciendum alibi, ubi vulgo lxi. Sigonium legere xlii. Si recte, tum nihil hic mutandum. Nam x. Artaxerxis & xli. Ochi simul efficiunt xlii. *Drusius.*

5 Viginti & tres.] Et sex. *Euseb. Functionis. Justinus 10.*

6 Ultra omnes cruentus.] Plutarchus Artaxerxe. De quo supra dictum.

7 Venenis sustulit.] Causa & factum paulo ante expositum.

8 Arxes.] Arses Ochi F. Eusebio: aliis Artames.

9 Triennio.] Quadriennio. *Eusebius, & alii.*

10 Darius.] Ultimus, Arsames F. qui Codomannus. Quidam Arsames scribunt, per N. Cæterum *Arsames F.* obvium in Eusebio, ut *Codomannus*, vel magis *Codomanus* in Justino historico. Sic nominabatur antequam regnum adeptus esset. Vide Iustinum, lib. 10. Ex privata enim fortuna (fuerat enim *ἀπαρδης* sive *ἀσπιδης*, id est, *ἀπασπιδος*, ut interpretatur Hefychius) ad regnum pervenit, Darii nomine, ne quid regis majestati deesset, honoratus. Siquidem in more positum erat olim, ut ad imperium accedentes reges nomina mutarent. Regnum autem consecutus fuit beneficio Bagoæ eunuchi. Quod significat Alexander apud Curtium: *Ne Darius quidem Persarum accepit imperium, sed in sedem Cyri beneficio Bagoæ castrati hominis admissus.* Quibus addo aliud testimonium Alexandri Macedonis ex Arriani lib. 111. ubi Dario pet episto-

XXV. Adversum hunc ¹ Alexander Macedo ² acie con-
 flixit. ³ Eo victo, ⁴ Persis imperium ademptum: quod ab ¹
 initio Cyri steterat ⁵ annos ducentos & quinquaginta. Ale- ³
 xander victor fere omnium gentium, ⁶ adiisse Hierosolymæ

tem-

epistolam exprobrat, quod occiso Ar-
 se, Bagæ opera, imperium occupasset,
 & διηλώως, ἐδὲ κατὰ τὸ Περσῶν νόμον.
 Similiter Strabo libro xv. ejus spadonis
 opera Darium σὺν ὄνῳ τῷ Ἰνῶς τῷ βα-
 σιλέων, regem factum scribit. Sed &
 Diodorus Siculus libro xxvii. ait
 post Ochi & Artis ejus filii cædem ἐρῆ-
 μεν ὄνῳ τῷ βασιλέως οἴκῳ, καὶ με-
 δεῖος ὄνῳ τῷ κατὰ Ἰνῶν Διγδεδε-
 μῆς πλὴν δὲ γλῶ, Darium regnum Ba-
 gææ eunuchi beneficio adeptum esse.
Drusius.

¹ Alexander Macedo.] Fuit spurius,
 ex adulterio, ut creditur, Pausaniæ cum
 Olympiade, genitus. Quod ex Plutar-
 cho & Iustino satis clare apparet; &
 constanter Persæ ac Arabes affirmant.
Schickardus. Vossius. Arabes eum
 Dhulkarnayn Bicornem vocant, non
 tam ob partum Orientis & Occiden-
 tis Imperium, quam à cornuta A-
 lexandri effigie, nummis exhibita, ut
 Jovis Ammonis filius agnosceretur.
Julius.

² Acie conflixit.] Bis cum eo conflixit.
 Semel ad Issum in Cilicia: iterum de-
 inde in Arbells apud Gaugamela. *Drusius.*
 Locus ergo ultimæ pugnæ, Gau-
 gamela, vicus exiguus & obscurus fuit,
 sexcentis ab Arbela stadiis. *Arrianus.*
Plutarch. Habuit tum Alexander etiam
 Judæos in exercitu. Qualis Mysonia-
 nus fuit, cujus apud Euseb. ix. αβπ. 2.
 memoria extat. Vide Cuneum II Reg.
 Hebr. 18.

³ Eo victo.] Et occiso. Quod scelus
 Bessus & Nabarzanes admiserunt. *Cur-
 tius.*

⁴ Persis imperium ademptum.] Et ad
 Græcos translatum. Unde Asia & Syria
 Græciæ nomen acceperunt, ut supra
 monitum.

⁵ Annos ducentos & quinquaginta.]
 Debent Artaxerxi Mnemoni tribui 1211
 anni. Alioqui tantum essent anni ccxxx.
 Quod ex subjecta tabula clare perspicies.
 Cyrus regnavit ann. xxxi. Cambyses
 ann. ix. Magi fratres menses vii. Da-
 rius Hystaspis ann. xxxvi. Xerxes annos
 xxi. Artaxerxes *μακρότερος* ann. xli.
 Xerxes alter mens. ii. Sogdianus mens.
 vii. Darius Ochus ann. xix. Artaxer-
 xes Mnemon ann. 1211. Ochus ann.
 xxi. Arxes five Arses ann. 111. Darius
 ultimus ann. iv. Summa ann. cccc.
 mens. 4. Ita Sulpicius: alii aliter. Nam
 sunt qui tantum cc. annos hoc imperium
 steterisse volunt. Sunt etiam qui ccxxx. &
 alii ccxxv. annos ei assignant. Vide Bris.
 de regno Persarum. *Drus.*

⁶ Adiisse Hierosolymæ templum.] Pon-
 tifice Jaddua, qui Ebræis Simeon Ju-
 stus, si modo iidem sunt, & non alius
 hic ab illo Jaddua Pontifex. In historia
 Ebraica Hananel nominatur. Salman-
 ticensis, *Simeon Justus pontifex fecit duas*
vaccas, & ipse fuit è viris magna syna-
gogæ, vocaturque Jaddua. (Iddo est in
 Ebræo) è semine Josua filii Josedece sum-
 mi sacerdotis. Et mox, eum honoravit A-
 lexander Macedo adoravitque. *Drusius.*
Εὐλαστὸν Nicephori est *Εὐλαστὸς* in
 Ms. Jaddua seu Jaddus, is erat qui Ale-
 xandrum Magnum excepit; ut Jose-
 phus, cujus sequaces sunt Paulus Dia-
 conus, Freculphus, plerique alii. Id
 vero alii Simeoni i. seu Justo tribuunt.
 Vide Abraham Ben David in Cabala, &
Sepher Juchasin pag. 195. 2. Alii *Chana-*
niab (pro Onia qui sequitur ut videtur)
 eum nuncupant, ut Joseph. Gorionides
 lib. i. cap. 5. Certe Simeonem illum
 etiam Iddo & Jaddum interdum apud
 Ebræos dici legimus. Vide sis Abraham
 Ben David in Cabala Historica, inter-
 prete Genebrardo, *Sepher Juchasin* fol. 66